

ROBERT SCHUMAN – DINCOLO DE DECLARAȚIA DE LA 9 MAI 1950. CÂTEVA CONSIDERAȚII

RUXANDRA IORDACHE*

Abstract. *Robert Schuman is one of the key figures of the European construction pantheon. But beyond the recurrent discourse about him assuming the French project – the famous Declaration of 9 May 1950 – one may discover, from biographical and analytical sources – a more complex and subtle portrait of Schuman. He was a pragmatic person, but not a simple one; a discrete politician and lacking typical charisma, but an efficient and resolute one. He was not a theorist of the political phenomenon. Instead, the coherency of his conception had much to do with his Christian convictions.*

Keywords: *European construction, postwar Europe, Robert Schuman, biography.*

A vorbi despre un om politic precum Robert Schuman este deopotrivă ușor și dificil. Ușor, pentru că despre această personalitate putem găsi o mare varietate de surse și de analize, suficiente date și interpretări. Dificil, pentru că uneori, dincolo de aceste informații care ne dau un portret de-a gata despre Robert Schuman, unele analize își propun să meargă mai în profunzimea subiectului, fie relevând aspecte inedite despre viața și cariera sa, fie încercând să analizeze conceptual scrierile sale în raport cu o temă sau mai multe teme, fie ambele, propunând o posibilă conexiune între determinările ce vin din spațiul vieții sale particulare și acțiunile sale în domeniul afacerilor publice.

Acest om politic francez al secolului XX este cunoscut mai cu seamă pentru declarația și planul Schuman, prin care, la 9 mai 1950, era lansată invitația Franței către Germania și statele Europei occidentale de creare a Comunității Economice a Cărbunelui și Oțelului. Aceasta este imaginea cea mai vehiculată cu privire la această personalitate care nu mai este doar un francez, ci, printr-o conjunctură complicată și interesantă de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, are un rol esențial în debutul construcției europene și intră în panteonul acesteia alături de alte personalități, precum Jean Monnet, fiind considerat unul din „părinții Europei“:

* Cercetător Științific drd. la Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion. I. C. Brătianu” al Academiei Române.

„De vreo douăzeci de ani, în manifestările europene, referința la Robert Schuman este frecventă și ritualică; este o referință selectivă, deoarece ea neglijează o viață întreagă pentru a reține anul 1950, cel al Planului Schuman.”¹ O selectivitate contradictorie, deoarece într-un sondaj realizat la începutul anului 2003 în legătură cu „personaje care reprezintă identitatea europeană”, Robert Schuman nu figurează (și nici Jean Monnet) cu mai mult de 1% din răspunsuri, deși a intrat în spațiul public european.

A îmbogăți această imagine standard care uneori poate deveni prea suficientă și prin aceasta un obstacol pentru cunoașterea mai în profunzime este un demers ce poate porni de la simplul exercițiu biografic despre Robert Schuman. În lumina unor detalii și nuanțe cu care se dezvăluie în acest mod, Robert Schuman nu mai apare doar ca etichetă pentru celebra declarație de la 9 mai 1950. Desigur, relevarea unui parcurs biografic nu are în sine o valoare explicativă obligatorie, care se declanșează automat odată început exercițiul biografic. Totuși, la capătul demersului, contextul vieții personale și contextul epocii apar în complexitatea lor și interconexiunea lor și aruncă o lumină multicoloră asupra unui act politic – declarația de la 9 mai – la rândul ei transformată într-un dat de la sine înțeles. Refacem în acest scop traseul biografic al lui Robert Schuman bazându-ne în principal pe una din biografiile considerate academice, de referință, ale acestei personalități, semnată de François Roth.

Robert Schuman s-a născut la 29 iunie în 1886, la Luxemburg-Clausen, într-o familie de burghezi originară din provincia franceză Lorena. A primit o educație catolică, fiind un elev studios și foarte capabil, și învățând de mic trei limbi: luxemburgheza, limbă natală, franceza – pe care o considera limba sa națională, germana. La finalul studiilor secundare era perfect bilingv, manevrând cu egală ușurință și franceza și germana; decide, în 1904, în contrast cu opțiunile curente ale tinerilor din generația sa, să urmeze studiile universitare în Germania, la Bonn, apoi la München și Berlin. Studiază dreptul public, economia politică, finanțe publice, istorie greacă și devine membru activ și cotizant disciplinat al asociației studenților catolici *Unitas*, dar și al societății *Goerres* (o asociație de intelectuali catolici). Studiile universitare de drept, încununate cu obținerea titlului de doctor, le va încheia la Strasbourg (1906-1911).

Cu o fire interiorizată și o constituție fizică fragilă, Schuman este foarte apropiat de mama sa. În 1911, la moartea subită a mamei sale, se gândește să se retragă în suferință în viața monastică; un bun prieten, Henri Eschbach, îl convinge să renunțe la acest gând și să se dedice datoriei de creștin într-un „apostolat laic”² nu mai puțin prețios și solicitant.

După studii s-a înscris în baroul de la Metz, în Lorena (1912), la acea vreme un puternic oraș situat la periferia Germaniei, al cărui rol era de a proteja frontierele occidentale ale imperiului german împotriva unei eventuale agresiuni franceze. Numărul mic de avocați din oraș contrasta cu marea lor influență. Schuman are și avantajul de a stăpâni atât franceza cât și germana, dar și capacitatea de a-și

¹ François Roth, *Robert Schuman. Du Lorrain des frontières au père de l'Europe*, Fayard, 2008, p. 546.

² *Ibidem*, pp. 46-47.

exercita meseria cu o meticulozitate lipsită în plan cotidian de vreo strălucire sau de vreun farmec aparte, dar foarte eficientă și precisă. De asemenea, se imersează firesc și în viața religioasă a orașului, cu profilul său atât de apropiat de idealul benedictin: discret, dedicat rugăciunii zilnice, frecventării fără greș a liturghiei, participării active la felurite asociații catolice, fidelității față de orientările stabilite de Sfântul Scaun.

Fiind reformat din motive medicale în 1908, atunci când începe primul război mondial, în 1914, Robert Schuman este afectat la un birou administrativ dintr-o companie sanitară. Departate de viața politică și de realitatea de front a războiului, acceptă funcții administrative la Metz.

După semnarea armistițiului de la 11 noiembrie 1918, Metz redevine oraș francez, iar Lorena redevine La Moselle. La 32 de ani, Schuman devine cetățean francez, după ce va fi fost, până la acel moment, un supus respectuos al imperiului german. Își reia activitatea de avocat, într-un oraș părăsit de locuitorii germani, în locul cărora vin să se instaleze cetățeni francezi.

Rămâne implicat deopotrivă și în viața religioasă a comunității, fiind acționar la un ziar catolic și contribuind la reorganizarea asociațiilor catolice din Metz. Între timp, se cristalizează și cariera sa politică: se va regăsi pe lista electorală a formațiunii de dreapta Union Républicaine Lorraine, pregătită pentru alegerile din noiembrie 1919: cunoscut între cei ce participau la viața politică a Lorenei, necompromis de vreo colaborare sau afinitate cu administrația germană în timpul primului război mondial, cunoscător al regiunii, al legislației și aspirațiilor acesteia, vorbitor perfect al limbii franceze, având solide conexiuni în cercul clericilor catolici, își face intrarea în viața politică. Dubla sa cultură, germană și franceză, dubla sa raportare, națională și regională, au fost atuuri în cariera sa politică de reprezentant al unei regiuni care revendica, în statul francez o identitate aparte. În urma alegerilor din noiembrie 1919, Schuman ajunge parlamentar și pleacă la Paris: este deputat de Moselle.

Până în 1930, mereu pe drum între Paris și Metz, practică avocatura și își exercită și mandatul de parlamentar. Activitatea lui se exercita la două niveluri: nivelul departamental și nivelul național. Ca parlamentar din partea Uniunii Republicane Lorene, Schuman s-a înscris în grupul parlamentar al Uniunii Republicane și Democratice (1924). În 1920 aderă la Antanta republicană și democratică, grup dominant al dreptei în parlament. Devine din ce în ce mai cunoscut atunci când se opune programului de guvernare laic propus de coaliția de stânga ce ajunge la putere în Franța după alegerile din 1924. Este, în numele celor 21 din 24 de deputați de Alsacia și Lorena, împotriva eliminării învățământului religios din școala primară în aceste provincii recuperate de Franța după război; o poziție comună a catolicilor, protestanților și evreilor din aceste provincii. Face parte din Blocul național și susține guvernele Millerand, Leygues, Briand și Poincaré; este ales vicepreședinte al Uniunii Republicane și Democratice și apoi președinte al comisiei Alsacia-Lorena; iese din uniune și devine deputat independent, până în 1931 când se apropie de grupul democrat-popular din Cameră; a susținut guvernele de uniune națională Gaston Doumergue, Pierre-Etienne Flandin, Pierre Laval; a fost în opoziție față de guvernul Albert Sarraut; a votat împotriva pactului

franco-sovietic; este ostil Frontului Popular; pierde președinția comisiei Alsacia-Lorena în 1935; nu susține guvernele Léon Blum și Camille Chautemps, iar în 1938 susține guvernul lui Edouard Daladier; în 1938 părăsește grupul parlamentar democrat-popular, fiind în dezacord cu acesta referitor la susținerea Republicii spaniole (Războiul din Spania). În 1933 renunță definitiv la cariera de avocat.

Dintre cei 24 de deputați din Alsacia și Moselle, dintre care majoritatea fără experiență parlamentară și vorbind cu greu limba franceză, Schuman își găsește relativ ușor locul în centrul politic al Franței: datorită cunoștințelor sale juridice și faptului că era un perfect vorbitor de limbă franceză ia cuvântul, în stilul său sobru, la unele dezbateri din plen și întocmește rapoarte în cadrul comisiilor de specialitate din parlament. În fapt, „Robert Schuman nu era ceea ce de obicei numim orator; avea vorba înceată, aplicată, fără ușurință, ceea ce îl dezavantaja uneori la reuniunile publice... Avea un accent care nu deranja în Lorena sau Alsacia, dar care, la Paris, îi trăda originile.”³ Atent, muncitor, foarte informat, discret, atunci când intervine în discuțiile generale, în numele micului său grup parlamentar, cu timp de intervenții limitat în reuniuni, propune mai cu seamă soluții tehnice și practice pentru îmbunătățirea unor texte. La începutul carierei sale politice, nu este un specialist al relațiilor internaționale; experiența sa se rezumă în acea vreme la o serie de vizite în Germania, prin 1920, și la câteva luări de poziție vizavi de evoluțiile de pe scena internațională: acceptă clauzele tratatului de la Versailles în privința Germaniei, apoi își schimbă optica și se raliază la politica de apropiere susținută de Aristide Briand la Societatea Națiunilor; susține Tratatul de la Locarno; urmărește și aprobă orientările Sfântului Scaun, care încuraja cooperarea internațională în cadrul Societății Națiunilor.

Pe fundalul general al vieții publice, soarta Alsaciei și Lorenei, istoric disputate între Franța și Germania, sunt obiectul interesului tuturor, generând felurite scenarii posibile, în funcție de rezultatul războiului: fie integrarea celor două în statul german, fie a Alsaciei în statul francez și a Lorenei în cel german.

Schuman avea o înțelegere aparte asupra celor ce locuiau în această disputată regiune: îi numea „nomazi politici”, constant obligați a se adapta unor contexte de politică internațională ce treceau adesea peste nivelul vieții lor individuale. O constatare care pentru Schuman venea de la sine, el însuși plasându-se la intersecția a două culturi.

Totuși, după sfârșitul războiului, în august 1920, regăsim într-un document de corespondență privată, încă din 1914, preferința sa, păstrată la acel moment doar în forul său interior, pentru Franța, dar pe care o va întări ulterior, urmare a reflecțiilor pe marginea ororilor comise de Germania pe durata acestui război: „Franța, o cunoșteam foarte, foarte superficial; și totuși, prin tradiția dinspre tată și prin studiile făcute la Luxemburg, aveam o simpatie pentru ea ca națiune, în istorie și în prezent, dacă nu pentru guvernării ei și pentru unele instituții publice. Eram, una peste alta, un cosmopolit sau, dacă vrei, un indiferent, așa cum mulți sunt în ținuturile noastre de frontieră, unde sângele se amestecă și caracterele naționale se confundă.”⁴

³ *Ibidem*, p. 162.

⁴ *Ibidem*, pp. 91-92.

Interesat direct și cunoscător fin al acestei chestiuni, Schuman este membru în comisia dedicată acestei chestiuni și participă, împreună cu colegii din Alsacia și Lorena, la un intergrup parlamentar informal ce studia proiectele privind cele două provincii. Lucrează dând dovadă de spirit de deschidere pentru reintegrarea Alsaciei și Lorenei în comunitatea națională franceză și se declară împotriva curentului autonomist din Alsacia și Lorena, împreună cu Uniunea Republicană Lorenă, partidul regional din care făcea parte.

În anii dintre cele două războaie, Schuman aprofundează ceea ce numea el meseria politică, în care se considera novice dar pe care considera că oricine o poate învăța. Orizonturile sale în ce privește cunoașterea scenei europene se extind. Se interesează de situația Europei Centrale: face o vizită în Ungaria, ca membru al unei delegații parlamentare, unde constată nemulțumirea acestei țări față de Tratatul de la Trianon (1930, 1934, 1935, 1937), în Austria (1934, 1935, 1937), în Iugoslavia (1934), Italia (1937) unde ia act de revendicările croaților. Se edifică în ce privește expansionismul german și dificultatea de a menține pacea de-a lungul călătoriilor sale în această regiune. În 1932 călătorește la Köln, dar va întrerupe vizitele în Germania din 1933, odată cu venirea la putere a lui Hitler: „regimul (lui Hitler) a adoptat un profil jos în relațiile internaționale, intențiile revizioniste ale lui Hitler nu aveau cum să-i scape unui cunoscător atât de avizat al chestiunii germane cum era Robert Schuman.”⁵

Și totuși, în fața probabilității izbucnirii unui nou război, dezvăluită de atitudinea Germaniei, Schuman acceptă concesiunile făcute Germaniei și susține Tratatul de la München, care a dus la demantelarea Cehoslovaciei, menținând, cu acest preț, provizoriu, pacea. Era astfel în sintonie cu „o opinie foarte larg răspândită în populația franceză, cea de refuz al oricărui nou război. În consecință, pentru a păstra pacea, binele suprem, trebuiau făcute concesiuni Germaniei. Ceea ce Schuman și alții nu înțeleseră era că o concesiune făcută lui Hitler o chema, repede, pe următoarea...”⁶.

În contextul celui de-al doilea război mondial, la începerea căruia au fost evacuate populațiile din Alsacia și Lorena aflate în proximitatea liniei Maginot, în martie 1940, la formarea unui nou guvern Paul Reynaud – în locul guvernului lui Edouard Daladier –, Schuman ocupă postul de subsecretar de stat pentru refugiați. În iunie 1940 ia parte la reuniunile de consiliu de miniștri care discutau opțiunile Franței: rămânerea Franței, armistițiul, mutarea guvernului francez către Anglia, în condițiile în care ofensiva militară germană înainta. Schuman, alături de mareșalul Pétain și Camille Chautemps, susținea cererea armistițiului de către Franța, rămânerea guvernului pe teritoriu francez, nefiind un partizan al continuării luptei în Anglia sau Africa de Nord; pe de altă parte, Paul Reynaud, generalul de Gaulle susțineau continuarea războiului.

La 14 iunie guvernul francez începe retragerea către Bordeaux. După demisia guvernului lui Paul Reynaud, președintele Albert Lebrun cere mareșalului Pétain formarea unui nou guvern și negocieri cu Germania. Apelul lui de Gaulle din 18 iunie,

⁵ *Ibidem*, p. 188.

⁶ *Ibidem*, p. 192.

lansat de la Londra, nu este în rezonanță cu concepția lui Schuman pentru care guvernul lui Pétain era legitim. Schuman păstrează, în cabinetul lui Pétain, funcția de subsecretar de stat pentru refugiați. Armistițiul este semnat la 22 iunie și intră în vigoare la 25 iunie. Guvernul se mută la Vichy. La 10 iulie 1940, Schuman se află printre cei 569 de parlamentari care au votat pentru acordarea de puteri depline lui Pétain, act fondator al regimului Vichy.

Îndepărtat din noul guvern al lui Pétain, Schuman ia decizia de a se întoarce în Moselle, redevenită germană, împreună cu o serie de refugiați, atrași de apelul autorităților germane care îi îndemneau să revină în provincii. Va fi acuzat ulterior atât de generalul de Gaulle cât și de extrema stângă pentru participarea sa la guvernul Pétain și prezența la Vichy în prima parte a lui iulie 1940, dar și pentru revenirea sa în Moselle, în august-septembrie 1940. Motivele acestei reveniri sunt mai degrabă necunoscute: una din mărturisirile sale indică necesitatea de a distruge o anumită corespondență ce rămăsese la Metz după ce își începuse cariera politică la Paris, dar și de a-i ajuta pe refugiații ce se întorceau la Metz după un an de la evacuarea regiunii.

La Metz, autoritățile germane îi propun lui Schuman să colaboreze cu ele; Schuman refuză și este închis în septembrie 1940. Conducătorii SS iau, în aprilie 1941, decizia de a-l transfera într-un lagăr de concentrare; este salvat în ultima clipă prin intervenția procurorului general german din Lorena, și plasat la un domiciliu forțat, undeva în regiunea Palatinat. De aici, plănuiește împreună cu apropiați ai săi o evadare, pe care o și reușește în noaptea de 1 spre 2 august 1942; deplasându-se cu trenul, dar și mari distanțe pe jos, ajunge la Besançon, având acte de identitate false. Trece ulterior prin Poitiers și reușește să depășească linia ce demarca zona ocupată a Franței de cea liberă, ajungând la Lyon. În noiembrie 1942, când Germania invadează și zona liberă a Franței, Schuman preferă să intre în clandestinitate și se ascunde timp de un an într-o mănăstire în munții Ardechoise, apoi la Grenoble, în 1943, în diferite locații catolice. Din august 1944, când armatele franceze încep să elibereze regiunile ocupate, revine la Metz și apoi, din 1945, se reinstalează la Chazelles.

La Metz, se ocupă de opere de într-ajutorare, de soarta prizonierilor, a deportaților. Din februarie 1945 face parte din comitetul departamental de eliberare, în virtutea competențelor sale juridice, dar participă și la diferite comisii din primărie, prefectură, consiliul general, unde se ocupă de chestiuni precum cea privitoare la cetățenii germani rămași în regiune după încetarea ocupației germane. Este interesat și de păstrarea presei catolice de limbă germană din La Moselle, în condițiile în care, după război, presa bilingvă urma să fie supusă unui control strict în aceste regiuni.

Reintegrat cu ușurință în viața publică de la Metz, mai cu seamă în ce privește asociațiile religioase, este interesat și să-și reia activitatea politică de dinainte de războiul mondial. Se confruntă însă cu suspiciunile ce planează asupra sa dinspre mediul politic parizian: eticheta de „produs al guvernului Vichy“ i se aplica destul de frecvent; personalități precum Charles de Gaulle aveau mari rezerve în ceea ce-l privește, păstrând amintirea apartenenței sale la primul guvern Vichy și a votului favorabil puterilor depline acordate mareșalului Pétain. A fost considerat,

astfel, ineligibil, ceea ce îl determină pe Schuman să facă o serie de demersuri pe lângă oameni politici de la Paris pentru a fi reabilitat, dorind să participe, ca deputat din partea Alsaciei și Lorenei, la alegerile parlamentare pregătite pentru toamna lui 1945.

În cele din urmă, reabilitarea sa a venit prin intervenția personală chiar a lui de Gaulle: un juriu de onoare a ridicat această barieră din calea carierei politice a lui Schuman. Este invitat de partidul Mișcarea Republicană Populară să adere, dar respinge această opțiune, și încearcă să refacă, din ruinele fostei URL, un partid regional loren – Adunarea Democratică din Moselle – în septembrie 1945. La alegerile legislative din octombrie 1945 a negociat cu MRP să nu intre în concurență electorală directă. La aceste alegeri au fost antrenate cinci liste: o listă comunistă, o listă socialistă, o listă gaullistă, o listă republicană, și lista republicano-democratică a lui Schuman. Aceasta din urmă se plasează în fruntea clasamentului în majoritatea cantoanelor, cu excepția celor din bazinul minier și siderurgic, unde alegerile au fost câștigate de lista gaullistă.

Plecat la Strasbourg, Schuman aderă la MRP în noiembrie 1945 și se înscrie în respectivul grup parlamentar; chiar dacă mai moderat decât linia generală a acestei formațiuni, el venea cu experiența sa mai veche de parlamentar. În decembrie 1945 se formează federația MRP din Moselle, care îl are ca președinte. Fiind unul din puținii parlamentari experimentați din adunarea legislativă, Schuman este numit președinte al Comisiei de Finanțe, devenind un interlocutor obișnuit al ministrului de Finanțe și al guvernului.

Câștigă detașat și alegerile din iunie 1946 pentru a doua adunare constituantă franceză, surclasând atât lista gaullistă cât și pe cea a generalului Giraud prezentă pentru regiunea lorenă. Facțiunea MRP, condusă de Schuman, devine principala formațiune politică din Moselle. La scurt timp este numit ministru de Finanțe, în guvernul Georges Bidault, care reunea MRP, SFIO, partidul comunist. În această calitate, participă la mai multe negocieri internaționale privind aplicarea Acordurilor Blum-Byrnes⁷, la Washington (1946), unde face cunoștință cu generalul Marshall; la Londra, unde se întâlnește cu Ernest Bevin și Hugh Dalton. După votarea celui de-al doilea text constituțional, în octombrie 1946, și instaurarea Republicii a IV-a, lista lui Schuman câștigă, la alegerile din decembrie 1946, din nou detașat în La Moselle. În contextul de instabilitate guvernamentală din timpul Republicii a IV-a, Schuman deține, în diferite guverne, importante funcții ministeriale. Guvernul Bidault demisionează, până la alegerea unui președinte al republicii fiind încredințată puterea unui guvern socialist condus de Léon Blum.

În ianuarie 1947 este ales președinte al Republicii Vincent Auriol. Schuman a refuzat să candideze el însuși la această funcție din partea MRP, dar este numit ministru de Finanțe, într-un guvern format din radical-socialiști, comuniști, gaulliști, MRP. Încearcă să gestioneze problematici dificile: inflație, creșterea prețurilor, raționalizarea alimentelor de primă necesitate, naționalizările – pe care personal nu le agreea, alternativa economie de stat-economia liberală. Este și perioada în

⁷ Acord franco-american semnat în mai 1946 prin care, după îndelungate negocieri, a fost lichidată o parte din datoria franceză față de SUA după cel de-al Doilea Război Mondial.

care Jean Monnet conduce comisariatul general pentru planificare, unde se elaborează „politica economică de ansamblu” pentru redresarea economică a Franței. Cei doi fac cunoștință în această perioadă și obișnuiesc să se întâlnească și să colaboreze.

Între timp, generalul de Gaulle reintră în forță în viața politică, formând *Rassemblement du Peuple Français*; partidul gaullist va începe să câștige alegerile în teritoriu, inclusiv în La Moselle. Guvernul lui Ramadier demisionează, la doar un an de la constituire. În noiembrie 1947, la propunerea președintelui Auriol, Schuman este numit prim-ministru, și votat ca atare în adunare, în ciuda opoziției dure a comuniștilor, gaulliștilor și a SFIO. Guvernul Schuman al așa-numitei „a treia forță” regrupă toate partidele parlamentare. Este o perioadă de mari tulburări sociale în Franța, de greve, susținute de partidul comunist, de conducerea comunistă a CGT (sindicate), pe fondul inflației și al creșterii prețurilor. Tensionată între comuniști și gaulliști, Republica a patra și guvernul Schuman erau o realitate fragilă. În iulie 1948, guvernul condus de Schuman cade, după nouă luni de guvernare într-o dificilă perioadă traversată de societatea franceză. Dar Schuman va prelua un portofoliu important, succedându-i, la 26 iulie 1948 pe Georges Bidault în funcția de ministru de Externe al Franței, pe care avea să o dețină până în 1953. Nefiind un diplomat prin formație, a fost înconjurat cu o echipă de diplomați, iar această importantă postură i-a adus și cea mai mare notorietate.

Schuman ajunge ministru de externe al Franței în perioada de debut a războiului rece; pe fondul blocadei Berlinului, exista temerea izbucnirii unui al treilea război mondial. În această funcție, Schuman păstrează o parte din direcțiile de politică externă a lui de Gaulle și Georges Bidault, mai cu seamă în ce privește reafirmarea Franței pe scena internațională ca mare putere, dar accentuează poziția Franței de aliat al puterilor occidentale, constituite în așa numitul bloc democratic. Susține parteneriatul transatlantic cu SUA, concretizat sub forma ajutorului Marshall și a creării Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Dezvoltă, de asemenea, colaborarea cu Marea Britanie, având ca prim interlocutor pe Ernest Bevin; cu Italia, prin Alcide de Gasperi și mai cu seamă Carlo Sforza, cu care întreține o corespondență privitoare la ideea de uniune europeană; relația franco-italiană se va remedia prin tratatul bilateral din martie 1949, care a pus capăt diferendului din timpul războiului mondial; cu Luxemburgul, colaborând cu ministrul de Externe Joseph Beck; cu Belgia, colaborând cu Paul Van Zeeland și Paul-Henri Spaak. Îl susține pe Winston Churchill în crearea Consiliului Europei, în mai 1946, și influențează stabilirea sediului acestei prime instanțe europene la Strasbourg. În relația cu URSS, exprimă incompatibilitatea celor două blocuri opuse în războiul rece, necesitatea unui *modus vivendi* cu marele stat sovietic și evitarea unei confruntări directe.

O atenție aparte merită, în schimb, abordarea sa în ce privește chestiunea germană. Dincolo de detaliatele repere cronologice, perspectiva lui Schuman asupra Germaniei este interesantă: el rostea, în fața Adunării Naționale, aceste cuvinte privind politica față de Germania: „Mă aflu în acest loc nu pentru că am vrut asta, ci, fără îndoială, pentru că era nevoie de cineva de la această frontieră de Est care

să încerce să facă să coexiste în pace două țări care adeseori s-au sfâșiat.”⁸ Și mai spunea tot în fața Adunării Naționale, tot în 1949, despre necesitatea de a înțelege relațiile franco-germane altfel decât în spiritul trecutului: „Încrederea între popoare nu se improvizează și nu poate fi impusă... Nu putem ajunge la ea decât într-un cadru mai larg în care mai mulți se vor îngriji să dea dovadă de bunăvoință. Acest cadru este Europa!”⁹

Numea politica sa față de Germania Federală *politică a Germaniei* și nu o *politică germană*. Prin aceasta, Schuman înțelegea parteneriat și egalitate, renunțarea la spiritul de discriminare față de Germania și la aplicarea strictă a prevederilor privind reparațiile și despăgubirile de război, integrarea Germaniei în reconstrucția economică a Europei; cu alte cuvinte, abandonarea spiritului ce a guvernat Tratatul de la Versailles și a obstinației de a impune o „pace negativă”. În acest sens, Schuman a mers în contra curentului opiniei dominante în Franța.

Această abordare s-a relevat de-a lungul carierei sale la Ministerul de Externe. La ocuparea acestei funcții de către Schuman, în 1948, Germania nu avea un guvern; teritoriul ei era împărțit în patru zone de ocupație – sovietică, americană, engleză, franceză. Berlinul era de asemenea împărțit în patru sectoare controlate de cele patru puteri. Câteva teme constituiau subiect de discordie între acestea. Problema demontării uzinelor germane, cerută de francezi, era contracarată de anglo-saxoni, care susțineau necesitatea redresării economice rapide a Germaniei. Problema statutului zonei Ruhr și a resurselor sale necesare pentru industria siderurgică – Franța fiind la acea vreme dependentă de aceste materii prime – a fost soluționată prin crearea Autorității Internaționale a Ruhrului, în decembrie 1948. O a treia temă era crearea statului german occidental, prin fuziunea celor trei zone germane aflate sub ocupație occidentală. Chiar dacă inițial reticent față de ideea fondării unui stat german occidental, susținută din plin de englezi, Schuman admite, în contextul finalizării crizei Berlinului, fondarea Germaniei de Vest (1949); zona de ocupație franceză fuzionează cu zona anglo-saxonă, dând naștere unui nou stat federal, în care Berlinul de Vest totuși nu este integrat cu totul.

Obiectivul reconcilierii franco-germane face parte de altfel din viziunea lui Schuman privind relația dintre cele două state. Germania federală trebuia în primul rând să se doteze cu instituțiile de bază pentru a putea funcționa și primi recunoașterea sa ca stat. Se înființase astfel un consiliu parlamentar al Landurilor germane, ce avea funcția de a alcătui un proiect de constituție pentru noul stat, în fruntea căruia se afla creștin-democratul Konrad Adenauer, viitorul și faimosul cancelar vest-german. Carierele politice ale celor doi se vor întrepătrunde într-un mod destul de sinuos: apropierea culturală și opiniile uneori convergente aveau să faciliteze colaborarea dintre ei; o colaborare de pe poziții ferme, totuși, fiecare apărând interesele propriei țări. O mai mare afinitate va avea în schimb Konrad Adenauer cu Charles de Gaulle, cel a cărui venire la putere îl va transfera pe Schuman într-un definitiv con de umbră.

⁸ *Ibidem*, p. 367.

⁹ *Ibidem*, p. 373.

O serie de chestiuni arzătoare își așteptau soluționarea. Problema reînarmării noului stat german constituia o preocupare constantă pentru Schuman, care i se opunea; era și un motiv de dispută între aliați: SUA vor cere, în contextul războiului rece, reînarmarea Germaniei Federale, acest stat nou ce se refăcea cu rapiditate. O altă temă importantă a relației franco-germane este problema Sarrei, regiune intens disputată între francezi și germani, cu o miză deopotrivă politică, economică și religioasă; atașată Germaniei în timpul războiului, devenită zonă de ocupație americană, după război, această regiune a fost, prin conferința de la Moscova, plasată sub control francez, fiind autonomă de Franța din punct de vedere politic și atașată de aceasta din punct de vedere economic. Ca ministru de Externe, Schuman afirma în 1949 cele trei direcții principale ale statutului Sarrei: legături economice cu Franța, uniune monetară și vamală, separarea politică a Sarrei de Germania. Negocierile germano-franceze privind statutul acesteia demarează în iulie-august 1952, după o serie de reciproce tatonări și poziționări. Schuman îl avea drept interlocutor pe Walter Hallstein, care făcea parte și din Înalta Autoritate a CECO. Pe de o parte, Germania federală cerea autorizarea a trei partide progermane (interzise) în Sarra, precum și organizarea alegerilor sarreze la o dată care să permită participarea acestora. Obiectivul lui Adenauer era revenirea Sarrei la Germania; în schimb, Schuman considera că situația Sarrei trebuia rezolvată în sensul europenizării acestui teritoriu și al menținerii uniunii economice și vamale cu Franța. În cursul negocierilor, poziția franceză pare a pierde teren, dar alegerile prevăzute s-au desfășurat după programul inițial, nu după cel cerut de Adenauer, și fără participarea partidelor progermane. Majoritatea a votat pentru menținerea statutului Sarrei; acest rezultat era defavorabil celor reclamate de Adenauer în legătură cu această regiune. La plecarea lui Schuman din funcția de ministru de Externe, acest dosar era în continuare nefinalizat.

Impulsul orientării politicii franceze față de Germania a venit însă și dinspre Statele Unite și Anglia. În septembrie 1949, Schuman se întâlnea, la Washington, cu Dean Acheson și Ernest Bevin, într-o discuție informală privind viitorul Germaniei; Dean Acheson i-a propus cu această ocazie ministrului francez să definească un proiect în acest sens, subliniind buna cunoaștere de către Schuman a realității germane. Ca termen pentru ca Franța să prezinte oficial un astfel de proiect este fixat sfârșitul primăverii anului 1950: „Aportul Germaniei la lumea liberă va fi pozitiv sau negativ. Răspunsul va depinde în primul rând de Franța... A venit vremea ca Franța să ia inițiativa“, erau vorbe pe care Dean Acheson i le spunea în mod repetat lui Schuman.¹⁰ Situația Germaniei federale este rediscutată în noiembrie 1949 de către Acheson, Bevin, Schuman la conferința tripartită de la Paris: se avea în vedere revizuirea statutului de ocupație și mai cu seamă integrarea Germaniei federale în Europa și admiterea ei în Consiliul Europei. Schuman acceptă principiul relaxării progresive și lente a statutului de ocupație asupra Germaniei și integrarea Sarrei în Consiliul Europei. De partea sa, Konrad Adenauer propune încetarea imediată a demontării uzinelor germane și integrarea

¹⁰ *Ibidem*, p. 370.

Germaniei într-un ansamblu economic în care să se asocieze Franța, Italia și Benelux. Această propunere a inflammat opinia publică germană și a făcut să planeze asupra lui Adenauer suspiciuni de trădare a intereselor germane.

În ianuarie 1950, Schuman face o primă vizită oficială în Germania federală, unde se întâlnește cu Konrad Adenauer; în miezul discuțiilor se află aceleași chestiuni referitoare la relația franco-germană: statutul ocupației aliate asupra Germaniei, statutul (provizoriu) al Sarrei și convențiile franco-sarreze semnate în martie 1950, intrarea Sarrei, dar și a Germaniei, în Consiliul Europei, infrastructura industrială germană, reintegrarea Germaniei în politica internațională de pe poziții de egalitate etc. Departate de o normalizare a relațiilor franco-germane, această vizită a însemnat pentru Schuman o presiune în plus legată de misiunea de a propune, în numele Franței, o soluție la chestiunea germană. La data de 10 mai 1950, Schuman trebuia să prezinte o astfel de propunere în fața Consiliului atlantic și a aliaților occidentali, pentru a evita situația în care anglo-saxonii ar fi impus o soluție proprie pentru integrarea Germaniei în rândul statelor europene.

Schuman va identifica această soluție în aprilie 1950: o soluție ce a venit dinspre Jean Monnet și care a devenit congruentă cu așteptata propunere franceză cu privire la Germania. Schuman și Monnet se cunoșteau, de altfel, din preajma anului 1946. Relațiile dintre ei au fost constante, marcate de unele convergențe de opinii, cum e cazul necesarei integrări europene a Germaniei sau a respingerii naționalismului strict. Bernard Clappier, șef de cabinet al lui Schuman, asigura comunicarea între cei doi. El se întâlnea regulat cu Monnet; cu ocazia unei astfel de discuții, Monnet i-a expus câteva idei privind situația Germaniei, pe care Clappier i-a cerut să le redacteze sub forma unui text. La 16 aprilie 1950, Pierre Reuter¹¹, profesor de drept internațional și apropiat al lui Monnet, redacta respectivul document, ulterior modificat în versiuni succesive de către Monnet însuși și Pierre Uri, economist, un alt colaborator al acestuia.

La 28 aprilie, versiunea finală a textului este trimisă, simultan, prim-ministrului Bidault și ministrului de Externe Schuman. La cabinetul premierului, documentul este, se pare, fără intenție omis de șeful de cabinet. Clappier îl înmânează lui Schuman; la capătul câtorva zile, Schuman îi transmite lui Monnet, prin Clappier, acordul său de a-și asuma politic proiectul. Acest proiect reprezenta pentru Schuman soluția cerută de anglo-saxoni pentru a integra Germania în Europa și a debloca relațiile franco-germane. Abordarea „pașilor mici concreți” este considerată apropiată de către Schuman, care, chiar susținător al ideilor federaliste fiind – un federalism de respirație catolic-creștină –, considera ca deocamdată impracticabile proiectele federaliste.

Declarația ce urma a fi prezentată de Schuman a fost redactată în strict secret, versiunea nouă, finală, a textului, a fost gata la 6 mai. Au fost înștiințați cu privire

¹¹ Unele cercetări merg în direcția de a arăta că în spatele Declarației de la 9 mai 1950 se află expertiza juridică și instituțională a lui Pierre Reuter, profesor de drept internațional rămas, se subliniază, uitat în afara galeriei celor ce au dat startul construcției europene. Este cazul lui Antoni Cohen, care semnează în acest sens un articol intitulat *Le plan Schuman de Paul Reuter. Entre communauté nationale et fédération européenne*, publicat în *Revue française de science politique*, no. 5, 1998. pp. 645-663. Intenția mai amplă a articolului este de a „demonta” miturile fondatoare ale Uniunii Europene.

la proiect președintele Auriol, René Pléven și René Mayer; nu și parlamentul, partidele, jurnaliștii, organizațiile profesionale, și nici personalul din Ministerul de Externe. Rămânea de obținut aprobarea premierului Bidault; în legătură cu acest aspect, prezentarea faptelor cunoaște diferențe. Unii autori consideră că Bidault a luat la cunoștință despre proiect doar în dimineața zilei de 10 mai; această versiune puțin verosimilă – după alte surse, la 5 mai Bidault și Monnet s-ar fi întâlnit, iar documentul în cauză a suferit adnotări din partea premierului. La 7 mai, trimisul lui Schuman la Bonn primește însărcinarea de a-i prezenta lui Konrad Adenauer propunerea franceză. Adenauer primește o scrisoare oficială cu proiectul, și o scrisoare personală din partea lui Schuman. Adenauer acceptă atât ideea proiectului, cât și, sau mai cu seamă, principiul egalității de drepturi pentru Germania.

La 8 mai, Schuman îl informează și pe secretarul de stat american Dean Acheson despre acceptul german. Cei doi discută despre situația internațională/europeană per ansamblu, mai cu seamă despre pericolul sovietic și despre miza armamentului german în acest context. Schuman considera că este nevoie să se păstreze încă autoritatea occidentalilor în Germania, că Germania trebuie să participe la colaborarea europeană dar că discuția despre reînarmarea germană trebuie amânată. A doua zi, la 9 mai, se reunește la Paris Consiliul de miniștri, unde Schuman își prezintă proiectul, dar nu citește declarația aferentă. Bidault nu se opune, fără a se implica în mod direct, iar acordul cabinetului va veni în cursul zilei.

Declarația Schuman este citită la ora 18.00 în fața presei internaționale și este o surpriză totală; ulterior, momentul a fost repetat pentru a fi captat fotografic și documentat în acest fel. Conferința tripartită se reunește la data prevăzută, de 10 mai 1950: Schuman se încadrase în termenul fixat pentru a veni cu o propunere franceză. În schimb, Ernest Bevin manifestă nemulțumirea de a nu fi fost informat decât în cursul zilei de 9 mai; nemulțumirea engleză se exprimă sub forma suspiciunii privind intenția de a exclude Marea Britanie din plan. Declarația comună a conferinței, din 13 mai, anunță, în ce privește Germania, dispoziții deja cunoscute: respingerea păcii separate; autoritatea puterilor occidentale la Berlin; demilitarizarea și dezarmarea Germaniei, dar nu face nicio aluzie la declarația din 9 mai.

În plan intern, reacțiile au fost amestecate, rezerve și critici venind din partea categoriilor profesionale interesate, care acuzau că Declarația Schuman este în fapt marcată de dirijism, respingeau configurația instituțională a comunității, se temeau de evoluțiile din industria oțelului și cărbunelui. Pe plan politic, Schuman a fost sprijinit de coaliția guvernamentală și aspru combătut de comuniști și gaulliști. Schuman este intens criticat în regiunea de origine, La Moselle, pentru politica sa de reconciliere și de concesi nepermise față de Germania. Ca urmare, Schuman avea să câștige cu greu alegerile din iunie 1951.

În plan extern, dincolo de răsunătorul refuz britanic, declarația a primit acordul a cinci state: Germania, singura explicit invitată de Franța să demareze acest proiect, Italia, Belgia, Luxemburg, Olanda.

Schuman a condus delegația franceză la negocierile pentru tratatul de înființare a comunității, chiar dacă nu a fost implicat efectiv în derularea lor. Asemenea lui Monnet, Schuman pleda pentru caracterul supranațional al Înaltei Autorități

a CECO și pentru ideea că această comunitate cu specific economic prefigura și o viitoare entitate politică europeană.

Încă din etapa negocierilor pentru această primă comunitate europeană, iese la iveală dificultatea de a opta/discerne/prioritiza interesul național de cel comunitar. Criza coreeană a interferat de asemenea cu negocierile. Pe fondul redistribuirii eforturilor americane către noul focar de criză, SUA cer reînarmarea germană, motiv de aprehensiune franceză și de blocare a negocierilor pentru comunitatea cărbunelui și oțelului. Soluția a venit sub forma unui proiect de comunitate europeană de apărare, în care să se integreze, într-o formulă controlabilă, și chestiunea reînarmării germane.

Inspirat de Jean Monnet, acest proiect a fost asumat de Schuman și a făcut posibilă continuarea negocierilor pentru CECO, finalizate în aprilie 1951. În raport cu versiunea inițială, tratatul negociat a reprezentat un pas înapoi prin aceea că admitea concesiile în ce privește competențele supranaționale ale Înaltei Autorități, acordând numeroase drepturi unor instanțe naționale. A fost ratificat de cele șase state, iar sediul Înaltei Autorități a fost fixat la Luxemburg, nu fără îndelungi și tensionate dezbateri; în urma negocierilor, au fost adăugate celelalte instituții ale CECO, inexistente în textul declarației din 9 mai: Consiliul de Miniștri, Adunarea Parlamentară, Curtea de Justiție.

Schuman este de asemenea, ca ministru de Externe, implicat în negocierile privind ridicarea ocupației tripartite asupra Germaniei Federale, cerută explicit și repetat de Adenauer. În contextul războiului rece, chestiunea germană constituia un aspect major al politicii internaționale și interesa direct Statele Unite. Proiectul comunității europene de apărare răspundea necesității de a reînarma Germania într-un context de interdependență și control, însă, pentru a-l contracara, URSS lansează propunerea la fel de sensibilă de unificare a Germaniei. În cele din urmă, cu presiunea Statelor Unite pe fundal, sunt încheiate acordurile de la Bonn din mai 1952 între cele trei puteri de ocupație occidentale și Republica Federală a Germaniei: statutul de ocupație a fost ridicat, cu anumite condiții: staționarea pe teritoriul german a unor trupe de ocupație, statutul Berlinului și reglementarea viitorului tratat de pace.

Imediat după renunțarea la statutul de ocupație asupra Germaniei federale, a fost semnat la Paris tratatul privind Comunitatea Europeană de Apărare; susținut, dar fără participare efectivă, de Marea Britanie, acest proiect a stârnit aprinse reacții în Franța. Schuman considera că este nevoie de asocierea Marii Britanii la proiectul comunității de apărare, chiar dacă aceasta din urmă nu ar fi participat deplin la comunitatea respectivă. Pe fondul căderii guvernului Pinay și al coagulării forțelor de dreapta, ostile comunității europene și comunității de apărare, în Adunarea parlamentară a Franței, Schuman părăsește, în 1953, funcția de ministru de Externe, înainte ca proiectul privind comunitatea europeană de apărare să fi fost tranșat, prin ratificările în parlamentele naționale, într-un sens sau altul. Eșecul ulterior al comunității de apărare a fost consacrat de votul negativ din Adunarea Națională, un an mai târziu, în august 1954, prin coalizarea conjuncturală a gaulliștilor și comuniștilor.

Ministerul de Externe îi revine, în guvernul René Mayer, lui Georges Bidault. Schuman rămâne deputat în Adunarea Națională. Are o intensă activitate publică până în preajma anului 1958. Călătorește frecvent în Franța și în Europa, susținând tema europeană. Se pot distinge două etape în această preocupare care i-a atras apelativul de *pelerin al Europei*: între 1953-1954, perioadă în care deținea un mandat parlamentar; între 1956-1959, când a asigurat președinția Mișcării Europene, și, din 1958, pe cea a Parlamentului European.

Susține numeroase conferințe la diferite universități franceze, germane, dar și în Scandinavia, în care prezintă argumente în favoarea construcției europene, mai cu seamă destinate unui auditoriu format din studenți. Printre *maximele* sale privind efortul european, amintim: „Europa este o întreprindere a rațiunii și nu a sentimentului”.¹² În 1955 devine președinte al Mișcării Europene, în locul lui Paul Henri Spaak; în schimb, nu este interesat să preia funcția de președinte al Înaltei Autorități a CECO, pe care o deținuse până atunci Jean Monnet. În calitate de președinte al Mișcării Europene colaborează cu Comitetul de Acțiune pentru Statele Unite ale Europei creat de Jean Monnet în 1955, discutând împreună despre proiectul de sufragiu universal pentru Parlamentul European și despre o posibilă universitate europeană. Apreciază Tratatul de la Roma, pe care le considera necesare pentru continuarea procesului european. Subliniază nevoia de a se crea o comunitate politică europeană, care să se concretizeze printr-un comitet de miniștri europeni. Susține participarea popoarelor care să aleagă prin sufragiu universal, adunarea parlamentară; asocierea la Europa a țărilor africane; în concepția sa regăsim referiri la o entitate politică denumită Eurafrica. Schuman intră într-un con de umbră odată cu deznodământul crizei algeriene, revenirea la putere a generalului de Gaulle și instaurarea republicii a V-a, în 1958. I se decernează la 15 mai 1958, la Aix-la-Chapelle, premiul Charlemagne. Se stinge la 4 septembrie 1963.

Schuman s-a poziționat la dreapta eșichierului politic: a susținut guvernele de dreapta și de centru și a refuzat să acorde încredere guvernelor de stânga, fără a agreea nici excesele naționaliste și nici aprehensiunile antigermane. A contat în schimb în orientările sale politice profunzimea credinței sale religioase: Schuman era mai întâi de toate un catolic practicant, ce se împotriva cu hotărâre laicizării; se considera el însuși de orientare creștin-socială, în linia Enciclicelor papale *Rerum Novarum* și *Quadragesimo Anno*. Urmează cu maximă atenție orientările de la Vatican, unde are numeroase conexiuni; îl admiră pe papa Pius al XI-lea și mai ales pe Pius al XII-lea și este la rândul său apreciat de aceștia; ca ministru de Externe, politica sa referitoare la Germania este încurajată de la Vatican, pentru că reprezintă o schimbare în raport cu politica lui de Gaulle sau Bidault. Nu e surprinzător deci că la 14 mai 1950, Sfântul Scaun evoca în cei mai buni termeni Declarația de la 9 mai 1950. În 1956, Pius XII l-a decorat cu ordinul Saint-Grégoire-le-Grand.

Concepția sa despre relația dintre stat și biserică este în favoarea separării acestora: „Ea (biserica) nu se pretează la a deveni un simplu instrument în slujba

¹² Roth, *op. cit.*, p. 484.

politicului. Ea nu se identifică cu niciun guvern, niciun regim. Ea există de dinainte de nașterea statelor actuale; are pretenția și promisiunea divină de a le supraviețui. Este internațională în sensul în care este comună tuturor națiunilor, nu sub forma unei federații de Biserici naționale, ci prin unitatea și universalitatea sa. ...Cu cât statul reglementează mai mult actele cetățenilor și le supune unei discipline rigide, cu atât posibilitățile de conflict cu Biserica se precizează. Atunci când regimul politic se bazează pe o doctrină de viață (*Weltanschauung*) care îmbracă un caracter oficial și sfârșește prin a monopoliza, invadând legislația, politica internă și externă, toate instituțiile statului, mai ales învățământul public și educația populară, Biserica este în rolul ei, atunci când confruntă această credință nouă cu adevăruri care sunt în sarcina ei, pe care are misiunea de a le păstra și răspândi.¹³

Schuman este un republican parlamentar, susținător al regimului reprezentativ bazat pe sufragiul universal și pe răspunderea guvernului; dar nu echivalează republica în mod obligatoriu cu ideea de progres; combate regimurile totalitare – comunist: pentru colectivismul și ateismul său mesianic; național-socialismul: pentru rasism, anticristianism și spiritul revanșard și de cucerire. Simpatizează totuși cu regimurile autoritare ale lui Dollfuss din Austria și Salazar din Portugalia. Susține libera întreprindere și proprietatea privată; dar și temperarea capitalismului industrial și financiar prin intervenția statului și o legislație socială instituită de acesta; susține, de asemenea, și rolul sindicatelor, dar precizează specificul sindicatelor confesionale: „Catolicismul nu este doar o credință religioasă; este o doctrină socială... Catolicii au dreptul de a se organiza în sindicate pe baza credințelor lor.”¹⁴

Amprenta religioasă transpare și în ceea ce privește Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului, despre care Schuman spunea, într-un articol publicat într-un ziar catolic: „Ideea de comunitate a devenit pentru contemporanii noștri o noțiune curentă (...) Ea presupune mai întâi libera alegere, libera adeziune a comunităților participante. Constrângerea, de orice fel, este exclusă prin definiție. În plus, comunitatea propune fiecărui partener același obiectiv, pe care filosofia Sfântului Toma îl denumește bine comun. Ea se situează în afara oricărei finalități egoiste. Binele fiecăruia este binele tuturor și reciproc (...) De câțiva ani, mai exact din 1950, o aplicăm pentru prima dată în relațiile dintre state până atunci suverane și complet independente. Atunci când a fost vorba de organizarea Europei, într-un mod solid și durabil, pentru a-i asigura unitatea și libertatea, am plecat tot de la noțiunea de comunitate, concepută ca autoritate și cooperare acceptată de bună voie. Statele europene astfel asociate se supun unei discipline concrete, stabilită printr-un tratat practic nereziliabil. Statele au renunțat spontan la o parcelă de suveranitate și independență. Ele acceptă de la început anumite decizii luate în comun, cu majoritate de voturi, în condițiile prevăzute de tratatul de asociere (...) Dar ar fi fost imposibil sau cel puțin prematur să se aplice această regulă la toate cazurile de comunitate.”¹⁵

¹³ *Ibidem*, p. 196.

¹⁴ *Ibidem*, p. 199.

¹⁵ Robert Schuman, în *Renaissance de Fleury*, nr. 159, 1960.

În plan european, ideile sale, regăsite sub forma unui volum, redactat către sfârșitul vieții cu ajutorul apropiaților săi, intitulat *Pour l'Europe*, apărut la scurt timp după moartea sa, sunt încă de actualitate. Dintre acestea, evocăm: lipsa contradicției dintre construcția europeană – supranațională – și idealul național, patriotic, specific; condamnarea unui naționalism visceral, responsabil de trecutul sângeros al Europei; principiul solidarității între națiuni, în contextul postbelic, în locul suveranității stricte; supranaționalitatea fondată pe nivelul național, dar fără absolutizarea națiunii; extinderea Europei celor șase; anularea rupturii dintre Europa de Vest și Europa de Est; viziunea unei Europe unite și creștine, reflexie firească a universalismului creștin, rupt de excesele naționalismului¹⁶.

Schuman considera că Europa avea să se clădească printr-un proces lung și progresiv, marcat de etape de înaintare și de recul, într-o evoluție lipsită de dramatismul ce decurgea din alternativa Europa atlantică-Europa *grandorii*, atât de prezentă în retorica lui de Gaulle.

Nu întâmplătoare este, dat fiind fundamentul creștin al personalității lui Schuman, preocuparea sa pentru tema păcii. Pacea, arată Schuman, este mai mult decât absența războiului, este un proces de voință ce presupune solidaritate, cooperare, înțelegere reciprocă, concesiuni și bunăvoință. Este și indivizibilă: nu există pace în Europa fără pace în lume și invers. Pacea înseamnă securitate și este condiția obligatorie pentru libertate, prosperitate și democrație, fiind în schimb incompatibilă cu rivalitatea, concurența, hegemonia, naționalismul, materialismul sau totalitarismul.¹⁷

Reperetele acestui discurs al lui Schuman nu sunt surprinzătoare: în epocă, tema păcii păstra încărcătura recente experiențe a războaielor mondiale. Era, de asemenea, conectată cu ideea de a reorganiza Europa (occidentală) în spiritul pacificării relațiilor dintre state cu rivalități istorice. Într-o telegramă către șeful său de cabinet, Bernard Clappier, Schuman afirma că obiectivul propunerii de la 9 mai era așezarea Europei pe baze mai bune, esențială pentru menținerea păcii.¹⁸ Această conexiune între idealul de pace și Europa unită se va menține permanent în concepția sa. Pe de altă parte, dată fiind realitatea războiului rece, Schuman considera că, dincolo de orice incompatibilitate substanțială dintre blocul democratic și cel patronat de URSS, coexistența celor doi rivali este și trebuie să fie posibilă tot în spiritul menținerii păcii.¹⁹

Schuman nu a fost un doctrinar și nici un scriitor; nu a fost nici geopolitician, strateg sau vizionar; de-a lungul carierei sale de om politic s-a remarcat mai de seamă prin expertiza sa „tehnică”, rezultat al minuțioasei sale formări în domeniul dreptului, prin aplecarea către detalii, către precis și concret, prin capacitatea și

¹⁶ Ghiță Ionescu, *Oameni de stat într-o lume interdependentă*, Editura ALL, 1998, p. 44.

¹⁷ Marie-Thérèse Bitsch, „Robert Schuman et la Paix”, în *Materiaux pour l'histoire de notre temps*, no. 4 din 2012, pp. 33-38, disponibil pe www.cairn.info, pp. 36, 37.

¹⁸ Telegramă din 27 iunie 1950, Archives du minister des Affaires Etrangères, Paris, Serie Cabinet du ministre, sus-serie Robert Schuman, vol. 139, în Marie Therese Bitsch, „Robert Schuman et la Paix”, în *Materiaux pour l'histoire de notre temps*, no.4 din 2012, pp. 33-38, disponibil pe www.cairn.info, p. 36.

¹⁹ Marie-Thérèse Bitsch, *loc. cit.*, p. 36.

disponibilitatea de a munci; discursurile și textele sale sunt sobre, specioase, ideile, chiar și cele care ating chestiuni de anvergură relansării relațiilor franco-germane sau a construirii Europei, sau teme mai degrabă filosofice, precum pacea, nu sunt învelite într-un stil retoric. Cu toate acestea, pragmatismul său, specific de altfel mai multor personaje cheie din epoca sa²⁰, este departe de a fi simplu sau lipsit de substanță.

BIBLIOGRAFIE

- Bitsch, M.-T., „Robert Schuman et la Paix“, în *Materiaux pour l'histoire de notre temps*, no. 4 din 2012, pp. 33-38, disponibil pe www.cairn.info.
- Cohen, Antonin, „Le plan Schuman de Paul Reuter. Entre communauté nationale et fédération européenne“, în *Revue française de science politique*, no. 5, 1998, pp. 645-663, www.persee.fr
- Gaillard, Maurice, recenzia la Roth, François, *Robert Schuman. Du Lorrain des frontières au père de l'Europe*, Fayard, 2008, în *Historie@Politique. Politique, culture, société*. Rubrică *Comptes Rendus*, 29 aprilie 2009, www.histoire-politique.fr
- Gerbet, Pierre, „La Genèse du Plan Schuman. Des origines à la déclaration du 9 mai 1950“, în *Revue française de science politique*, no. 3, 1956, pp. 525-553, doi: 10.3406/rsfp.1956.402707, www.persee.fr.
- Ionescu, Ghiță, *Oameni de stat într-o lume interdependentă*, Editura ALL, 1998.
- Roth, François, *Robert Schuman. Du Lorrain des frontières au père de l'Europe*, Fayard, 2008.
- Renaissance de Fleury* (publicație catolică), nr. 159, 1960.
- Schuman, Robert, *Pour l'Europe*, Editions Nagel, 2005.
- Vaïsse, Maurice, „Des dolmens à Charlemagne, en passant par le Plan Schuman“, în *Vingtième siècle. Revue d'histoire*, no. 6, 1985, pp. 164-165. www.persee.fr.

²⁰ Maurice Vaïsse, „Des dolmens à Charlemagne, en passant par le Plan Schuman“, în *Vingtième siècle. Revue d'histoire*, no. 6, 1985, pp. 164-165. www.persee.fr, p. 165.